

האם "כיסו של החמאס" יכריע אותו בסופו של דבר?

written by פרופ' זכי שלום | 18.04.2025

תמונת מצב

על פי דיווח של הוול סטריט ג'ורנל (The Wall Street Journal), נמצא חמאס בימים אלה במצוקה כספית קשה. יכולתו להעביר מזומנים לפעיליו ולוחמיו נפגעה, על פי הדיווח, בצורה קשה.

בחודש שעבר ישראל הפסיקה מעבר של סיוע הומניטארי לרצועה כאמצעי לחץ על חמאס, שיוביל, כך מקווה ישראל, לעסקה שתכלול שחרור חטופים.

כידוע, נהג חמאס להשתלט על שיירות המזון כדי לתספק את עצמו ולמכור את תכולתן. וכך יכול היה חמאס להבטיח את המשך שלטונו ברצועה. אין תמה, אפוא, שחמאס מיהר לגנות צעד זה: "זהו צעד דיכוי זול", אמרו דוברי ארגון הטרור. "זהו פשע מלחמה והפרה בוטה של הסכם הפסקת האש".

במסגרת המתקפות האחרונות שלה ברצועה, מדווח העיתון מפי גורמי מודיעין ערביים, פגעה ישראל באנשי חמאס, בעלי תפקידים אזרחיים. הם עסקו, בין השאר, בהכנסת כספים לרצועה באמצעות חלפנות וכנראה גם בקריפטו, וכן בצד הכספי של גיוס אנשים ומתן משכורות לאנשי חמאס.

בשבועות האחרונים, קובע העיתון, חיסלה ישראל את ראש ממשלת חמאס בפועל, איסמאעיל ברהום, (Ismail Barhoum), חמישה ימים בלבד לאחר חיסול קודמו בתפקיד. בנוסף חיסלה ישראל את סגן שר המשפטים והפנים של חמאס, והממונה על ביטחון הפנים של ארגון הטרור, וכן חלפנים ואנשי כספים הפועלים במסגרת הארגון.

בין השאר חיסלה ישראל בשבועות האחרונים את עיסאם אדאליס (Essam Addalees), ראש ממשלת חמאס בפועל, אחמד אל חיטה (Ahmed Al-Hetta), סגן שר המשפטים; מחמוד אבו-וטפה (Mahmoud Abu Watfa), שר הפנים בממשלת חמאס; ראשיד ג'אהאג'ו (Rashid Jahjouh), מפקד שירותי הביטחון הכלליים של חמאס; איסמאעיל עבד-אלאי, (Ismail Abdel-Al) בכיר בג'יהאד האסלאמי שעסק בהברחות.

מאחר ותשלום הכספים לפעילי הארגון מתבצע במזומן, צריכים אנשי הכספים לנוע ברחבי הרצועה באופן החושף אותם לפגיעה ולחיסול על ידי צה"ל. חיסולים אלה יחייבו אישים

העוסקים בשימור שלטונו של חמאס ברצועה לעמוד בפני דילמה קשה: האם כדאי להם להמשיך לפעול למען חמאס תוך סיכון חייהם, או להתנתק מפעילות זו?

המתקפות של ישראל, כך דיווחו אנשי מודיעין ערביים, גרמו לכך שרבים מאנשי חמאס לא קיבלו את שכרם. אחרים קיבלו חצי משכרם ואף פחות מכך. השכר לאנשי שטח בחמאס נע, לפי הדיווח, בין 200 ל-300 דולר לחודש. גם אם יש בידי חמאס עדיין מצבור גדול של מזומנים, הוא יתקשה לחלק אותם בין אנשי הארגון בשל חשש מפני סיכול ממוקד מצד ישראל.

העובדה שישראל, על בסיס מודיעין מדויק ולאחר אזהרות פינוי לאזרחים, אינה מהססת לפגוע במפקדות חמאס וג'יהאד אסלאמי, הממוקמות במתקנים אזרחיים כדוגמת בתי חולים ובתי ספר [?] יוצרת איום חמור על אנשי חמאס הנמצאים באותם מקומות אזרחיים. נדמה כי מחלחלת בקרבם ההבנה שהמקומות האלו כבר לא יוכלו לשמש להם כמקלט בטוח לפעילותם ולהסתתרותם.

אותם מקומות כמו בתי חולים ובתי ספר משמשים את חמאס גם כאתרים לתשלום כספים לפעיליהם. השליטה המודיעינית של ישראל, לצד נחישותה לפגוע באותם אתרים ובפעילים השוהים בהם, תקשה על חמאס עוד יותר את ביצוע תשלום המשכורות.

מעבר לכך, ביתור הרצועה, ההשתלטות של ישראל על שטחים נרחבים בעזה, השתלטות על ציר נוסף לציר פילדלפי, ציר מורג, והרחבתו, בידודה של רפיח משאר חלקי הרצועה והמשך התקיפות והסיכולים הממוקדים [?] כל אלה מעודדים אזרחים פלסטינים לשוב ולצאת להפגנות נגד חמאס, ולא מן הנמנע שהמספרים אך יגדלו.

ההתפתחויות בלבנון, ברקע הדיווחים על עזיבת מאות מפקדי חיזבאללה את לבנון לדרום אמריקה (הוזכרו, בין השאר, בהקשר זה, ונצואלה, אקוודור, קולומביה וברזיל) אינם בבחינת התפתחות מעודדת מבחינת חמאס.

חיזבאללה, שהיה ארגון גדול, חזק ומשמעותי הרבה יותר מחמאס, נמצא, ככל שניתן להתרשם, בראשיתו של תהליך התפרקות. כל זאת, על רקע לחץ הולך וגובר של תושבי לבנון המבקשים רגיעה ביטחונית ושיקום כלכלי. במקביל, בולטת נחישות של נשיא לבנון, ג'וסף עאון (**Joseph Aoun**) וממשלתו ובגיבוי אמריקני, צרפתי וערבי, להבטיח את פירוק חיזבאללה מנשקו.

התפתחות זו היא בחזקת איתות מטריד לחמאס, ואיתות מעודד לאוכלוסייה האזרחית המוחה נגד חמאס. כל אלו יעצימו קרוב לוודאי עוד יותר את הקשיים של ארגון הטרור בניסיונו להמשיך לבסס את שליטתו ברצועה ובתושביה.

השלכות לישראל

מבחינת ישראל נכון להאיץ את התהליך ואת המגמה, ולהמשיך את הלחץ הצבאי במשנה מרץ

ועוצמה. כל זאת, לצד מאמץ תודעתי מול אוכלוסיית הרצועה, תוך הדהוד ההתפתחויות בלבנון לביסוס התקווה להרחקת חמאס מהשלטון ומהרצועה.

במקביל, נכון לישראל למצוא את הדרך להדק את החיבור בין מצרים ומדינות ערביות אחרות לאוכלוסייה האזרחית המוחה נגד חמאס, שִׁמְקָרְבָה צפויה לצמוח חלופת השלטון האזרחי לארגון. ניתן להעריך שמצרים תהיה מוכנה לקבל על עצמה משימה זו בתנאים מסוימים. כל זאת, לאחר שהבהירה לחמאס שבמסגרת הסכם להפסקת אש יהיה עליו להתפרק מנשקו.

כדי לבסס את הלגיטימציה למאמץ הצבאי ההתקפי ולהדק את שיתוף הפעולה עם העולם הערבי הפרגמטי בגיבוי ארה"ב, נכון יהיה מבחינת ישראל להבהיר שהיא נכונה:

א. לכל חלופה שלטונית אזרחית מקומית אחראית ברצועת עזה, שאיננה חמאס ואיננה הרשות הפלסטינית.

ב. לתחילתו של תהליך שיקום הרצועה, בכפוף לרפורמות משמעותיות שהרשות הפלסטינית חייבת לעבור כתנאי הכרחי להשתלבותה בהמשך בתהליך; הסכמה לכך שזה יקרה רק לאחר פירוק חמאס כישות צבאית ושלטונית מאורגנת ואפקטיבית; לישראל נשמרת האחריות המלאה לביטחון וחופש הפעולה המבצעי לצורך מניעת מאמצי שיקום והתעצמות של חמאס או כל ארגון טרור אחר.

להערכתנו, ישראל איננה צריכה לעודד באופן פומבי את המחאות. אם תעשה זאת, היא עלולה לגרום לכך שהפגנות אלה ייצבעו כמהלך שהיא מארגנת ויאבדו את הלגיטימציה הציבורית שלהן. במקביל, ישראל צריכה לעודד את מצרים והמדינות הערביות הפרגמטיות לחבור למוחים, למפות דמויות מפתח שיש ביכולתן להיכנס לנעלי חמאס כשלטון אזרחי בהמשך, ואפילו לבחון אפשרות הכשרתן לשלטון אזרחי אפקטיבי.

את השינויים המשמעותיים ביחסי הכוחות בין ישראל וחמאס, והמצוקה הגוברת של חמאס, ניתן לייחס גם ל"רענון השורות" בהנהגה הצבאית של מדינת ישראל והנחיצות שהתחייבה בשינוי הגישה והדוקטרינה. במסגרת זו ראוי לציין את מינויו של הרמטכ"ל רא"ל אייל זמיר ושל קצינים כדוגמת אלוף יניב עשור לתפקידים משמעותיים בדרג העליון של המטכ"ל. כל זאת, לצד קבוצת מפקדים נמרצים בדרגי השטח, הנחושים להשגת יעדי במלחמה, תוך שימוש בכלים התקפיים בעלי עוצמה רבה יותר מבעבר.

לבסוף, המגמה ההתקפית ונטילת היוזמה המאפיינת כיום את דרך הפעולה של צה"ל לא הייתה יכולה להתאפשר ללא גיבוי אמריקני חד-משמעי, ואלמלא מה שמסתמן כנכונות להגמשת העמדות בקרב הדרג המשפטי בצה"ל, המעניקים לכוחות הלוחמים מרחב תמרון גדול מבעבר. אנו תקווה שתהליך זה יימשך בנחישות ובעוצמה המתחייבת, לצד מהלך מדיני משלים ברוח המלצותינו, ויוביל לתוצאות המקוות מבלי שייפגע מעמדה של ישראל בזירה הבינלאומית.